

מאוצרות הפרשה

מידה. המצרים שיעבודנו בחיפזון: "והגושים אצים לאמר כלו מעשיכם, לפיכך הם אצו לשלחנו מהר: ונתחוק מצרים על העם למהר לשלחם מן הארץ, כי אמרו: כולנו מתים..."

ואנו עומדים ותוהים: הרי אחת מקללות דורינו היא הלחץ, הדחק, המהירות, החיפזון. אין אנו ממהרים לשלח אחרים, אלא את עצמינו... להספיק יותר, לעבוד יותר, לרוץ, להלחץ...

ולפתע עולה המחשבה: האם אין אנו נעשים גם כאן במידה כנגד מידה? אין לנו פנאי לדברים שבקדושה, עומדים אנו ומאיצים בשליח הציבור, וכשהתפילה מסתיימת אנחנו כבר בחצי רגל בחוץ. שלא לדבר על שיעור לאחר התפילה. ואם אנו מאיצים בדברים שבקדושה, הרי אנו מואצים בדברי החולין...

וזה שווה מחשבה, היה כדאי לנסות. להתפלל יותר לאט, ביתר כוונה, להשאיר מעט ולומר מזמור תהילים, ללמוד כמה משניות. ואולי אז גם היום כולו יראה אחרת. רגוע יותר, שליו יותר, מידה כנגד מידה... (מעיין השבוע)

וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה (טז, יח)

"יכול אפילו עומד ובטל, תלמוד לומר בכל אשר תעשה" (ספרי) סח הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א (מובא בספר 'מעונות אריות'): לאחר פטירתו של אבא זצ"ל, נפל עול הפרנסה על אמי, האלמנה הצעירה, והיא עבדה קשה שעות רבות ביום ובלילה להביא טרף לילדיה היתומים, והיה ליבה נוקפה שמא היא משקיעה יותר על המדה מכוחותיה בהשתדלות הפרנסה. ואולי יש בזה פגם במידת הביטחון, ומאידך הרי יש לעשות השתדלות לקבל ברכת ה', והרי כתוב "וברכך בכל אשר תעשה". ושאלה את פי רבי אלחנן מה הגבול לחובת ההשתדלות, ומאיזה גבול יש להימנע מהשתדלות ולבטוח בה? והשיב לה רבי אלחנן, שכל זמן שההשתדלות לפרנסה נעשית רק מתוך ההכרח להביא פרנסה לאנשי ביתה, ולא כדי להשיג מותרות, אין לחוש לפגם במידת הביטחון.

והוסיף שבאופן כללי צריך לדעת יסוד, שבעולם הזה אין 'חטיפות'. ואפילו אם נראה לכאורה שהאדם הצליח להרוויח יותר ממון על ידי השתדלות שהייתה שלא כדין, האמת היא שלא הרוויח כלל. שהרי כל אחד יש לו סך הנאות קצובות משמים. ואם חטף ממון שלא כראוי יביאו עליו משמים צער אחר. וכמו צער גידול בנים או מחלות או קיצור ימים אצלו או אצל משפחתו רח"ל, כדי שישלם בכך על הנאת הממון שחטף. או מהשמים יסובבו שיפסיד את הממון שחטף בעסק ביש, כדי שלא יישאר בידו הנאה מיותרת שלא נקצבה לו משמים.

אחר כך הוסיף ואמר לאמא, שאין לה מה לדאוג כל זמן שכוונתה בעסק הפרנסה הוא לשם שמים, כדי שיהיה לה ממון לגדל ולחנך את בניה ובנותיה לתורה ויראת שמים - שזהו ממש עסק ברוחניות. והוסיף עוד שאין להתעסק הרבה בהשתדלות מרובה על ענייני העולם הזה שהוא כעראי, אלא יש להפך גשמיות לרוחניות, והיינו שגם תוך כדי עסק הפרנסה יחשוב על הקב"ה ויבטח בו שיזמין לו כל צרכיו.

מה בין צרכים גשמיים למותרות

בהזדמנות אחרת ביקשה אמא מרבי אלחנן להגדיר לה איפה ניצב הגדר בין הנאות גשמיות הראויות ומותרות לצורך האדם, ומהיכן כבר נחשב לתאוה מיותרת. אמר לה רבי אלחנן כך: "גשמיות הוא משורש תיבת 'גשם'. וההגדרה בזה, שהגשמיות של האדם צריכה להיות כמו גשם המפרה ומגדל את ענייני העולם. אבל גשמיות שאינה נוקקת לגידול הצרכים, עניינים שיוכל האדם להסתדר בלעדיהם, אין זה בגדר גשמיות נצרכת, אלא בגדר תאוות ומותרות.

והוסיף עוד ואמר לה, שבעוד שבגשמיות צריך ביטחון, ועל האדם להימנע מהשתדלות מיותרת, הרי לעומת זאת ברוחניות אין אדם יכול לומר שהוא מועט בהשתדלות מתוך שהוא סמוך ובטוח על הקדוש ברוך הוא שייסייע לו, אלא צריך לעמול כדי לזכות למעלה רוחנית.

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה את הברכה אשר תשמעו אל מצוות ה' אלקיכם... והקללה אם לא תשמעו

(יא, כז-כח) מדוע בברכה נכתב: "אשר תשמעו" ובהפוכה נאמר: "אם לא תשמעו"? והשיב: חילוק והבדל יש בין הברכה ובין היפוכה. שהברכה, ניתנת מראש. כל מי שמבקש להתעלות ולקיים רצון בוראו, ולשמור תורה ומצוות - מיד מקבל עזר וסיוע וברכות כמקדמה. וזהו: "את הברכה - אשר תשמעו", היינו בכדי שתשמעו ותשמרו המצוות. מה שאין כן בקללה, חלילה, אין היא ניתנת מראש, אלא באה רק כתוצאה מעבירות, "אם לא תשמעו", חלילה.

וכשנתבונן בדבר נראה, שזו הנהגת הבורא עימנו: הוא מקדים את הברכה והשפע למצוה. את הבית למזוזה, את הילד למצות מילה. את הכסף למצות צדקה, את העיניים האוזניים והפה למצות תלמוד תורה. ועל כך נאמר: "מי הקדימני, ואשלים!" - מי מל עד שלא נתתי לו בן, מי עשה מעקה עד שלא נתתי לו גג.

מעתה ולאור זאת, הלא יחרד לבנו. השבת מברכין ראש חודש אלו, חודש הרחמים והסליחות, וימי הדין בפתח. ולא זו בלבד שנתבקש ליתן דין וחשבון על מעשינו, וידונו באיזה ספר לכתבנו. יתר על כן, ישאלונו: הן קיבלתם מקדמה עבור המצוות והמעשים הטובים, "על מנת שתשמעו אל מצוות ה' אלקיכם". קיבלתם בריאות גוף ונפש, קיבלתם פרנסה וכלכלה, לחם לאכול ובגד ללבוש. קיבלתם קורת גג ומשפחה תומכת, קיבלתם וקיבלתם. איך ניצלתם את המקדמות? קיבלתם מאכל, איך ברכתם עליו? קיבלתם צאצאים לתפארת, האם חינכתם אותם לתורה והקפדתם על התנהגותם כיאות?

עוד חודש לפנינו, נראה להכין את התשובות! (מעיין השבוע)

עשר תעשר את כל תבואת זרעך (יד, כב)

כסף ועשירות הנם מן הדברים המבוקשים ביותר בעולם כולו, ואנשים רבים טורחים לעשות ככל שביכלתם על מנת לזכות בהם, הן באמצעות השתדלות טבעית והן בעזרת סגולות, העתידות להביא עליהם ועל ביתם ברכה. אחת מן ההבטחות הברורות בענין העשירות, נרמזת בפסוק זה, כפי שאמרו חז"ל (שבת ק"ט, טענית ט). "עשר בשביל שתתעשר".

סח הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א: גביר גדול מגדולי מחזיקי התורה בדורנו נכנס יחד עמי למו"ר מרן הגרי"ש אלישיב. בהיכנסנו לקודש פנימה, החל למרר בבכי ואמר: סכומים גבוהים ביותר הוזלתי מכיס לזמן התורה ולומדיה, עם אברכים רבים ערכתי הסכמי יישכר ויבולון ואף עוררתי רבים מידידי להירתם ולסייע ללומדי התורה. בעבר, כל עסקה שעברה תחת ידי, ראתה ברכה מרובה, אך לאחרונה השקעות ענק ירדו לטמיון, ונחלתי הפסדים גבוהים.

ניחמו מרן ואמר לו: האם אתה בריא, האם אשתך בריאה, ילדיך גם הם בריאים ושלמים. הרי זה שווה הון עתק. תאר לעצמך כמה כסף היית מסכים להוציא אם חלילה עין אחת שלך לא היתה רואה. וכמה היית משלם בשביל שאשתך תשמע. וברוך ה' אצלך, ואף אצל בני משפחתך, הכל עובד למישרין. הרי זה סכום עתק, שמורעף עליך משמים. הצדקות שאתה נותן ומקיים "עשר בשביל שתתעשר" אינן לטמיון. אתה מקבל כנגד זה עושר רב ועצום. הקב"ה משלם מזונות גם בדרך זו.

כי בחפזון יצאת מארץ מצרים (טז, ג) מדוע יש לציין חיפזון זה? אמר השלה הקדוש זצ"ל, שהיה זה כעונש למצרים, מידה כנגד

לתת צדקה – לא בכדי שיתגדל שמו

פי' יהיה בך אביון מאד אסור בארץ אשר ה' אלקיך נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך מאחרי האביון. (ט"ו, ז')
 לכאורה עלינו לדקדק בלשון הכתוב: 'ולא תקפץ את ידך מאחרי האביון', וכי האיסור לקפץ את ידו נאמר רק כלפי אחינו האביון? הלא בודאי מוטל עלינו לסייע ולתמוך בכלל העניים והאביונים, ולא דווקא בעניים מבני משפחתנו! מדוע אם כן, ייחסה התורה את האיסור רק כלפי 'אחיו האביון'? את התשובה נבין מתוך התבוננות במעשה הבא: בוקר אחד נסע הרבי מקופישיניץ, שהתגורר בארצות הברית, כדי לפגוש את אחד ממתפללי בית הכנסת שלו, נגיד בעמיו, בביתו. הרבי הוכנס על ידי אחד מעוזריו של בעה"ב לחדר ההמתנה, וציפה לבואו. הלה, שלא העלה בדעתו שרבו הנערץ עומד להגיע לביתו, מיהר לחדר באופן בהול, ועמד בפה פעור לנוכח מראה פני האדמו"ר. "מדוע הרבי הטריח את עצמו עד אלי?" שאל בתדהמה, "לו רק היה הרבי שולח לקרוא לי, יכולתי להגיע בעצמי אליו! חיך הרבי בעדינות וענה: "כעת אני הוא זה שזקוק לך, על כן מן הראוי שאכבד אותך ואבוא אני אליך!" "רבי" הפציר בעל הבית, "בבקשה, אמור נא לי, כיצד אוכל לסייע לרבי?" האדמו"ר הביט לתוך עיניו של בעל הבית ואמר: "ידוע לי, על משפחה הזקוקה לתרומה דחופה ביותר! הבעל ללא עבודה, האשה חייבת להימצא בבית כדי לטפל בילדים הרכים, ועל כן איננה יכולה לעבוד לצורך פרנסתם. חלק מהילדים נזקקים למעקב רפואי העולה הון רב. הגיעו הדברים לידי כך, שגם מזון כדי קיומם, מתקשים הם להשיג בימים אלו. אני זקוק לסכום נכבד עבורם!" "אבל עדיין אינני מבין, לשם מה הטריח הרבי עצמו עבור בקשה מעין זו" מחה בעל הבית על כבוד רבו, "הלא אם זו המטרה היחידה לשמה הגיע הרבי לביתי, יכול היה להתקשר עמי בטלפון, ובודאי הייתי נענה לבקשתו על אתר!" "לא!" ענה הרבי בפסקנות, "מדובר בבקשה חשובה עבורי באופן מיוחד, ולכן חשתי צורך לגשת אליך, בהיותך מפורסם בנדיבותך הרבה!" בהתרגשות עצומה, שלף בעל הבית את פנקס השיקים, רשם עליו סכום נכבד וחתם את שמו בתחתית השיק. לאחר מכן, פנה אל האדמו"ר בשאלה: "על שמו של מי עלי לרשום את השיק?" "הרבי הביט לרגע לארץ, ושהה מעט קודם שהשיב את תשובתו המפתיעה: "כתוב את השיק לפקודת אחיך..." לאחר שיצאו מהמקום, אמר הרבי למקורבו, כי ישנם נדיבי לב הנותנים מממונם לכל נצרך, אך דווקא כלפי קרוביהם ובני משפחתם, קופצים את ידיהם ואינם מפזרים מכספם לצדקה. בכך מוכיחים הם שעיקר מטרתם בנתינת הצדקה היא להתגדל ולהתפאר בפי ההמון כנדיבים וכנותני צדקה, ומשום כך סבורים הם שתמיכה בקרוביהם לא תגרום לאחרים להתפעל ממעשה זה, ואם כן, לגודל טעותם, הם אינם רואים כל סיבה לסייע להם. מה שנדרש מאיתנו, זה לדעת להושיט יד לכל נצרך באשר הוא, אך ורק כדי לסייע לו, ולא לקחת בחשבון שיקולים אישיים. ומכאן, תשובה לשאלתנו, על פי דרכו של הגאון בעל ה'כתב סופר': שכן לעתים, מוצאים אנו בעלי ממון, הפותחים את ידם דווקא ל'רחוקים' – לעניים הבאים ממקום אחר, שאינם מכירים אותם כלל, מתוך מחשבה פסולה, שיזכה לתהילה וכבוד על נדבת לבו. לעומת זאת דווקא ל'קרובים' – אם בא אליו קרוב משפחתו בבקשת צדקה וסיוע – הוא דוחה אותם בטענות סרק, ואינו עומד לימינם לסומכם, משום שסבור שאיש לא יתפעל מהושת עזרה לבן משפחה, ובודאי לא ישבחוהו על תמיכתו באחיו. נוכח מציאות עגומה זו מזהירה התורה כל בעל ממון בישראל: 'ולא תקפץ את ידך מאחרי האביון' – עליך להקפיד לפתוח את ידך לא רק לעני 'רחוק', אלא גם כלפי 'אחיו האביון' מוטל עליך להושיט יד לעזרה. אם אכן תנהג כך, תזכה לקיים מצות צדקה בשלמות... ('ללמדך' מאוצרותיו של הרב מרדכי פרינדליך זצ"ל)

פינת ההלכה

בענין אם מצא בשבת חתול גוסס בתוך המקוה אם מותר להוציאו מן המים

שאלה: נשאלתי באחד שנכנס למקוה בשבת קודש ומצא חתול גוסס בתוך המים, אם מותר להוציאו. ויש לדון בזה בכמה דברים, חדא משום איסור מוקצה, ועוד משום איסור צידה, ועוד דכיון שהוא גוסס נמצא שהוא מקרב את מיתתו, וכמו שאמרו בשבת (דף קנ"ב ע"א) המעצם עיניו של מת הרי זה שופך דמים, וא"כ בזה יהא חייב משום נטילת נשמה.
תשובה: הנה מצד איסור מוקצה ליכא, כמבואר בגמ' בביצה (ל"ו:). ההוא עכברתא דאשתכח בי אספרמקי דרב אשי, אמר להו רב אשי נקטה בצוציתה, ואפקוה, ומפרש שם בגמ' דהוא משום דהוי גרף של רעי, דאין לך גרף של רעי גדול מזה. והובא דין זה במ"ב (סי' ש"ח סק"ל), ובשעה צ"ש (ס"ק ק"י) כתב דרבינו ירוחם הביא דין זה, והוסיף דדוקא אם הוא במקום שמאוס בעיניו, והכא שנמצא בתוך מי המקוה ודאי הוא במקום שמאוס בעיניו, וא"כ מותר להוציאו.
 ומשום איסור צידה נמי ליכא, שהרי הוא ניצוד ועומד, דכיון שהיה גוסס ואינו יכול לזוז ממקומו, הוא חשוב כניצוד כבר.
 אך לכאורה יש לפקפק בזה, דהרי בגמ' בשבת (ק"ו:). תניא הצד צבי חיגר וחולה פטור, וכל פטורי שבת פטור אבל אסור, ומבואר דאפילו שאינו יכול לזוז ממקומו מ"מ מדרבנן אסור לצודו, וכן מפורש להדיא במ"ב (סי' שט"ז סק"ט), והיינו טעמא דכיון שבע"ח אלו במינן ניצוד, א"כ אע"פ שעכשיו כיון שהוא חולה הוא ניצוד ועומד, מדרבנן מיהא אסור לצודו. ואפשר, דבזה הוא לוקחו רק כדי לשלחו, לא אסורו רבנן כל שהוא ניצוד ועומד. דיעו' בחזו"א (סי' נ' סוף סק"ג) שכתב ששם צידה הוא הבאת בעלי החיים למקום מצומצם לשלול ממנו את החופש לטייל למקום שירצה, וא"כ הכא שכל כוונתו הוא לשלחו לטייל למקום שירצה אין בזה איסור צידה כלל.
 ובמ"ב (סי' שט"ז סק"נ"ה) כתב דבעלי חיים שדרכן בבית שאיסור צידתן אינו אלא מדרבנן, אם יצאו מכלובן והם עלולים לגרום נזקים, מותר לסוגרם בכלובן, ובביאור הלכה שם ביאר דכיון דכל כוונתו בצידה הוא כדי שלא יזיקו הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה שאין בה אלא איסור דרבנן לרוב הפוסקים, וגם עיקר הצידה בבעלי חיים אלו אינה אסורה אלא מדרבנן כיון שהם חוזרין לכלובן לערב, ובתרי דרבנן יש להקל במקום פסידא. וא"כ גם בנידון הנ"ל כיון שהוא תרי דרבנן, דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, וגם עיקר הצידה שלהן כיון שהוא ניצוד ועומד אינו אלא מדרבנן, הוי תרי דרבנן, יש להקל לצודו, דכשלא יוכלו במשך כל השבת לטבול במקוה זו הוי מקום פסדא, ויש להקל.
 ומה שהוא מקרב מיתתו, יש לומר דכיון שהוא אינו מתכוין, ואינו פס"ר שימות בהוצאתו, שרי, דכל שאינו מתכוין מותר לכתחילה. ומה שאמרו שהמעצם עיניו של מת, הרי זה שופך דמים, אינו אלא באדם דליכא פטור דאינו מתכוון בהריגת אדם, שהרי ההורג נפש בשגגה חייב גלות, ולא אמרינן שאינו מתכוון מותר, שהתורה צוותה שישגיח האדם על עצמו שלא יהרג אדם על ידו, וכל שלא שמר שלא ייהרג אדם על ידו חייב גלות, והיינו שבהריגת אדם התוצאה היא האסורה, ולהכי גם המעצם עיניו של מת הוא בכלל שופך דמים גם כשאינו פס"ר שימות בזה. (הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א, גליון מעדני כהן)

מזל טוב

מרכז העיר: משפחת הרה"ג בן ציון הכהן קוק שליט"א ולבנו הר"ר שלמה להולדת הנכד הבן

משפחות ארסליס-וינשטוק-רייזמן לנשואי הבת הנכדה הנינה משפחת חקת לנשואי הבן משפחת רוקובסקי לנשואי הבן
 משפחות רוזנגרטן – הלה להולדת הבן הנכד משפחות אליעזרוב – בביוב להולדת הבת הנכדה משפחת וגנר לנשואי הבן
 משפחות מורד-אמויאל-ברהום להולדת הבת הנכדה הנינה משפחות רויכר-בוק להולדת הבן הנכד **גני הדד:** משפחת רוזן לנשואי הבת
 משפחת אטינגר לנשואי הבת משפחת אברה לאירוסי הבת משפחת דביר לנשואי הבן משפחת לויים לאירוסי הבן משפחת רוטלי לנשואי הבת